

A MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

MUNKÁLÓDÁSAIROL
S PÉNZTÁRA MIBENLÉTÉRŐL

1866-ban

JELENTÉSE

AZ IGAZGATÓ TANÁCSNAK.

PEST,
NYOMT. EMICH GUSZTÁV MAGY. AKAD. NYOMDÁSZ

MDCCCLXVII.

A MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

MUNKÁLÓDÁSAIROL

S PÉNZTÁRA MIBENLÉTÉRŐL

1866-ban

JELENTÉSE

AZ IGAZGATÓ TANÁCSNAK.

PEST,

NYOMT. EMICH GUSZTÁV MÁGY. AKAD. NYOMDÁSZ.

MDCCCLXVII.

A. MAGYAR

DOMINIKUS K. ACADEMIA

MUNKALŐDÖKÉRT

A KÖNYVTÁRA MUNKALŐDÖKÉRT

1880-1881

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

ANNO DOMINI 1880-1881

1881

MUNKALŐDÖKÉRT

1880-1881

I. A Magyar Tudományos Akadémiának 1865. dec. 18-ától 1867. jan. 21-éig *negyven* osztály-, illetőleg összes ülése volt. Az 1866-i october hó folytán, a fővárosban dühöngött cholera járvány miatt, nem tartattak ülések.

1.) A *Nyelv- és Széptudományi Osztály* ülésein 1866. jan. 22-én *Budenz József* lev. tag „A magyar igekötők s az árja ige praefixumok“ czimü értekezést tartott; ugyanakkor *Télffy Iván* l. t. „Solon adótörvényéről“ értekezett. Febr. 20-án *Toldy Ferencz* r. t. rövid emlékbeszédet mondott „Kiss Károly elhunyt r. tag fölött“; *Budenz* l. t. „szintén valami az a **ki a miről**“ czimü dolgozatát olvasta fel; végre *Hunfalvy Pál* r. t., mint szerkesztő, a *Nyelvtudományi Közlemények* IV. kötetét mutatá be. Márt. 5-én, összes ülésben, *Tóth Lőrincz* r. t. rövid gyászbeszédet tartott *Gaal József*, ez osztálybeli elhunyt lev. tag fölött; 19-én *Gyulai Pál* l. t., mint bizottsági előadó, a gr. Teleki drámai pályázat eredményéről terjeszté elő a bíráló bizottság véleményét; utána *Toldy Ferencz* r. t. „A régi magyar nyelvészek ismertetését“ kezdte meg; az apr. 9-ki összes ülésben pedig *Szász Károly* l. t., mint bíráló bizottsági előadó, jelentése olvastatott az 1865⁶-i gr. Karácsonyi drámai pályázatról. Ápril 23-án *Toldy Ferencz* r. t. „A magyar politikai szónoklat régibb történetét“ adta elő, — és *Hunfalvy Pál* r. t., miután *Hoffer Endre* nagy-körösi tanárnak Herodot egy helyét magyarázó rövid értekezését bemutatta, *Ribáry Ferencz* tanártól „A baszk nyelv ismertetését“ olvasta fel. Máj. 28-án *Vámbéry Ármin* l. t. újabb tudományos működéseit és sajtó alatt levő nyelvészeti munkáját ismertette; jun. 25-én „a török nyelvbeli szónyomozásokról“ értekezett; s ugyanakkor *Hunfalvy* r. t. a *Nyelvtud. Közlemények* V. köt. 1. füzetét mutatá be; ki szintén jul. 23-án „Régi magyar szókat“ fejtegetett; *Fogarasi János* r. t. pedig az **ilyen** szót, a mongol nyelv után, magyarázta. Nov. 12-én *Tóth Kálmán* l. t. székfoglalóul egy tankölteményt olvasott „a drámai nyelvről“; — s dec. 10-én *Hunfalvy Pál* r. t. „Némely újabb nyelvtani jelenségről“, — *Budenz* l. t. pedig e czímen értekezett: „Szótaglalások; és valami a magyar szóképzés iskolai tanításáról.“ 1867. jan.

14-én *Vámbéry* l. t. egy 800 éves ujgur kéziratot ismertete, — s *Budenz* l. t. „az a e mutató szócskáról“ értekezett „tekintettel Fogarasi úr mongol ilyen-jére.“

Ez osztály körébe tartozó legnevezetesb kiadás a Magyar Nyelv Szótára, melynek III. kötete a 6-dik füzetel befejeztett, a IV-ikből is megjelentek az 1. 2. füzetek; s folytatása azon szomorú csapás után is, mely szerkesztőségét *Czuczor Gergely* r. t. halálával érte, társa *Fogarasi János* r. t. kezében biztosítva van. Másik nevezetes kiadvány a „Corpus Grammaticorum“, a magyar nyelvtan-írók Erdősitől Tsétsiig, mely *Toldy* r. t. gondjai alatt jelent meg.

2.) A *Philosophiai Osztály* ülésén 1866. febr. 14-én *Purgstaller József* r. t. „az ideal-realismus érvényéről a tudás körében“ értekezett; ápril. 16-án *Erdélyi János* r. t. munkájából: „A bölesészet Magyarországon“ olvastatott egy szakasz; a jul. 30-i ülésen *Nagy Márton* l. t. értekezése „a gyermek fokozatos fejlődéséről“ felolvasottnak vétetett; dec. 3-án *Greguss Ágost* r. t. „a társadalmi fensőségről“ értekezett, 1867. jan. 7-én *Horváth Cyrill* tiszt. tag székét „a philosophiai módszerről“ értekezve fagglalta el; ugyanazon hó 21-én *Brassai Sámuel* rend. tag székfoglaló előadása volt: „A módszerről.“

3.) A *Törvénytudományi Osztály* üléseiben 1866. jan. 8-án *Konek Sándor* l. t. ily czímen értekezett: „A földbirtok statistikája Magyarországon, tekintettel Csehország ebbeli törekvéseire.“ Márt. 26-án *Weninger Vincze* l. t. „a bankügy elméletét“ adta elő; ápril 16-án *Keleti Károly*, mint vendég, ily czímű értekezése olvastatott fel: „Nemzetgazdasági és társadalmi tudomány“; Máj. 7-én *Kautz Gyula* r. t. értekezett e czímen: „A képviselői állam, az újabb politikai elméletek szerint; Június 4-én dr. *Vécsey Tamás*, mint vendégtől „Tanulmányok a római jog köréből“ olvastattak; jún. 18-án *Greguss Ágost* r. t. „az állam kötelességét a művészet irányában“ fejtegette; dec. 3-án *Weninger* l. t. „a Peel-actáról“ értekezett; ugyanakkor *Pauler Tivadar* r. t. „Emlékbeszédet“ mondott „Récsy Emil“ ez osztálybeli lev. tag felett. Végre 1867. jan. 21-én *Szinováczy György* l. t. „az uzsora-törvényekről“ tartott előadást.

4.) A *Történettudományi Osztály* ülésein, a historia és segéd tudományi köréből: 1866. jan. 8-án *Thaly Kálmán* l. t.

„II. Rákóczy Ferencz nemes testörző seregéről“ értekezett; u. a. hó 29-én *Kubinyi* Ágoston tisz. tag „Rövid necrologot“ olvasott „Rafn Keresztély külső tag felett,“ — és *Kubinyi* Ferencz t. t. egy szakaszt Keleti utazása leírásából „Rodosto, Nikomedia, és Galata“ czímen; ki egyszersmind jelentést tett „működéseiről, tudományos, művészeti és ipari tekintetben.“ Szintén *Kubinyi* Ferencz t. t. febr. 12-én „a zborói vár és környéke“ cz. monographiája kivonatát terjeszté elő, rajzok kíséretében; *Hunfalvy* János r. t. pedig „Néhány szó a talajvizről, vagyis a föld árjáról“ cz. értekezésben kút-víz magassági mérések gyűjtésére hívta fel az Akadémiát. Márt. 5-én *Szilágyi* Ferencz l. t. helyreigazító és pótló előadást tartott, új kutatások alapján, a „Hóra-világról“; ugyanakkor *Toldy* r. t. Baranyai Deesi János XVI-ik századbéli történetírót ismertette; *Wenzel* Gusztáv r. t. pedig Csepcsányi Vendel úr által ajándékozott három codex eredeti okmányról tön jelentést. Márt. 26-án *Schvarcz* Gyula l. t. a magyar birodalombeli összes gymnasiumok legújabb statistikáját ismertette; és *Fabó* András l. t. részéről felolvasottnak vétetett Vithnyédi István leveleiből a 4-ik közlemény. Ápril 16-án *Rómer* Flóris l. t. bemutatá az archaeologiai bizottság által kiadott „Műrégészeti Kalauz“ I-ső kötetét; máj. 7-én *Ipolyi* Árnold r. t. a bél-háromkúti apátság történelmi és archaeologiai ösmertetését közölte; jún. 4-én Mátyás Flórián l. t. „Anonymus időkora bizonytalan voltáról“ értekezett, — *Wenzel* r. t. „Adalékokat“ közölt „Száva-Szent-Demeter városa történetéhez“, — végül *Podhradczky* József r. t. ily czimű értekezése: „Magyarország veszedelmének okozói a Lechparton 995-ben aug. 10-én“ felolvasottnak vétetett. Jún. 18-án *Pesty* Frigyes l. t. „A perdöntő bajvivások történetéből Magyarországon“ olvasott néhány fejezetet, s *Nagy* Iván l. t. „Tanulmányokat“ közölt „a várrendszer némely viszonyairól“; — utána *Hunfalvy* János r. t. a Statistikai és Nemzetgazdasági Közlemények II. k. 1. füzetét mutatá be. Jul. 9-én *Karácson* Mihály l. t. értekezett e czímen: „Aquincum. Bevezetés Budapest történelméhez“; — *Wenzel* r. t. „Biographiai tanulmányait“ adta elő „Stibor vajdáról“; — s *Rómer* l. t. az Archaeologiai Közlemények VI. k. 1. füzetét, — ugyan ő jul. 30-án „a rómaiak védelmi rend-

szerét“, — és *Szilágyi Sándor* l. t. „Rozsnyai Dávid életét és munkáit“ ismertette; ugyanakkor *Henszlmann Imre* l. t. a pécsi székes egyház rajzait mutató be, magyarázó előadás kíséretében. — Nov. 19-én *Hunfalvy János* „Hazánk közlekedési eszközeiről“ értekezve foglalta el rendestagi székét; *Mátyás Flórián* l. t. „Anonymus időkoráról“ tartá I-ső értekezését; végre *Schvarcz Gyula* l. t. „Észrevételeit“ adá elő „hazánk elemi közoktatási statistikájának hiányairól, különös tekintettel a tanítók fizetésére.“ — 1867. jun. 7-én *Mátyás* l. t. „Anonymus időkoráról“ tartotta II-ik előadását.

Az Akadémia történeti, archaeologiai és statistika kiadványai alább, illető helyen fognak előfordúlni.

5.) A *Mathematikai és Természettudományi Osztályok* egyesült ülésin: 1865. dec. 18-án *Pólya József* r. t. „Omne vivum ex ovo“ czimű értekezést tartott, — és *Than Károly* l. t. „az ózonképződésről“ értekezett, s „a polhorai sós forrás vizének vegy-elemzését“ közölte. 1866. jan. 15-én *Rózsay József* l. t. „Adatok a hagymáz oktanához“ czimű előadást tartá, — s *Hunfalvy János* r. t. bemutató a Magyar birodalom természettani leírását tárgyazó munkájának utolsó kötetét. Febr. 5-én *Entz Ferencz* l. t. „a burgonya-betegségről és annak biztos elhárítási módjáról“ értekezett; ugyanakkor dr. *Frommhold Károly*, mint vendég, értekezése olvastatott „a féloldali ideges főfájásról“; 26-án *Szabó József* l. t. „Tokaj-Hegyalja földtani viszonyairól“, — és *Dorner József* l. t. „egy Magyarországon is feltalált dél-európai (euscuta) növényfajról“ tartott előadást. Márt. 12-én *Pólya* r. t. előadta „a növényéleti ösmeretek alkalmazását a növényiparban“, — s *Kubinyi Ferencz* t. t. „a növényvilág óriásairól“ értekezett, „különösen a hársfáról, mint hazánk egyik történeti és növénytani nevezetességéről.“ Apr. 9-én *Fest Vilmos* r. t. a múlt évben megkezdett előadásait folytatta: „Magyarország álladalmi és országos útjairól“, — s *Kalchbrenner Károly* l. tagtól „a szepesi moszatok jegyzéke“ mutattatott be. Még azon hó 30-án *Greguss Gyula* l. t. „a Duna hőmérsékére“ vonatkozó észleleteit közlé, s „a tágulás törvényéről, névszerint a víznél“ értekezett; míg *Hazslinsky Frigyes* l. tagnak „Északi Magyarhon lombmohairól“ szóló

értekezése csak röviden mutattatott be. Május 14-én *Szabó József* l. t. „a kiszáradt Fertő tavában eddig tett nyomozások“ eredményét adta elő, — s *Entz* l. t. „a borok gallisatiójáról magyar szempontból“ című értekezését olvasta. Jun. 11-én *Martin Lajos* l. t. „a villanydelejesség erőmütani alkalmazásáról“ értekezett, — s *Greguss Gyula* l. t. „Toldalékot“ nyújtja be „a víz tágulási törvényeinek igazolásához.“ Jul. 2-án *Jendrassik Jenő* l. t. székfoglalólag „Két új szem-mérészeti mód“ czímen értekezett, hozzá a saját terve szerinti tükörkészületet is bemutatván; *Szabó J.* l. t. a konyhinyai meteor-esésről tón részletesb jelentést, — ki jul. 16-án ugyane meteorról való újabb jelentésén kívül a Mathem. és Természettudományi Bizottság Közleményeinek IV. kötetét ismertette meg; valamint *Kruspér István* l. t. is az általa szerkesztett „Meteorologiai Füzetek“ kinyomott íveit. Nov. 5-én *Reitter Ferencz* l. t. székfoglalóul „Mértani és közgazdasági tanulmányait“ adta elő „az általa tervezett pesti Duna-esatorna kivitel-módjáról“, — és *Győry Sándor* r. t. „Előterjesztést“ tett „a Math. és Term. Értesítő ügyében“. U. a. hó 26-án *Markusovszky Lajos* l. t. „A közegészségi tudomány mai állása“ című értekezéssel foglalt széket; *Szabó J.* l. t. a Math. és Term. Közlemények IV. kötetét s a Légtüneti Észleletek I. füzetét, — *Frivaldszky Imre* r. t. az Évkönyvek XI. k. 4. darabját mutatta be, melyben „Jellemző adatok Magyarország Faunájához“ című munkája, számos ábrával, foglaltatik. Dec. 17-én *Frivaldszky János* l. t. székfoglalóul „a magyarországi egyenesröpüek (orthoptera) magánrajzát“ adta elő; és *Szily Kálmán* l. t. „a mechanikai hőelmélet általános egyenleteiről“ értekezve foglalt széket; u. a. *Greguss Gyula* l. t. bemutatta értekezését „a tapasztalati képletek egyik általános alakjáról“; végre még *Szily* l. t. dr. Akin Károly tudományos működését ismertette.

Az osztálybeli kiadványok közül meg kell említnünk *Balassa János* t. t. székfoglaló értekezését: „A képző műtétek“, — mely több nagy, és igen művészi kivitelű ábra lappal az Évkönyvek XI.-dik kötetének 6.-dik darabjául jelent meg.

II. A Bizottságok, feladatukhoz képest, e lefolyt évben is szorgalommal és sikeresen fáradoztak a magyar nyelv, történet, föld és nép ismertetése körében. Jelesül

1. A *Nyelvtudományi Bizottság*. Ennek működése leginkább „Közleményei“ V. kötetéből látható, melyben több jeles dolgozattal találkozunk. *Budenz József* l. t. itt fejezi be „mordvin közléseivel“ Reguly hagyatékából, s más forrásokból, nyert mordvin tanulmányait. E közlések, a Regulyhozta eredeti erza- és moksa-mordvin szövegeken s azok magyarázatán kívül egy lehetőleg teljes mordvin szótárral gazdagítják a nyelvtudományt. — *Hunfalvy Pál* r. t. a lapp nyelvet, jelesül annak éjszaki nyelvjárását — tekintettel azonban a déli (enarei) nyelvjárásra is — lehető teljesen ismerteti. Ugyanő „Régi magyar szók“ czímen részint egyes szók (rev, réj, kégy, sarchas, jocerdegh, ewrek), részint némely képzők (odut, tiluvt stb.) mivoltát fejtegeti. *Ribáry Ferencz* tr. a minden európai nyelvtől különböző ősrégi *baszk* nyelv ismertetését adja; *Budenz* l. t. a magyar úgynevezett igekötőket és az árja praefixumokat; *Fábián István* l. t. a **va ve** képzőnek és változatainak szereplését nyelvünkben; *Fogarasi* r. t. az **ilyen** névmást a mongol nyelv után, világosítja; végre *Kuun Géza* babyloni ékiratok *assyri* szavaiból közöl hasonlítást.

A nagy csapás után, melyet *Czuczor* halálával szenvedett, a Bizottság *Fogarasi* tagot kérte föl, hogy a kivitel egysége tekintetéből maga folytassa s végezze be, ha lehet, a Magyar Nyelv Szótára szerkesztését, ki azt szívesen el is vállalta. *Czuczor* halála és *Vass József* elköltözése által megfogyott számát tagjainak *Mátyás Flórián* és *Vámbéry Ármin* új tagokkal tölté be. Eszközlé továbbá, hogy *Mátyás Fl.* tag levéltári és tájzsolási utazásaira a nm. m. k. helytartó tanácstól ajánló levelet nyerjen; ugyan ennek *magyar nyelvtörténeti* szótárát melegen ajánlotta az Akadémia és igazgató tanács pártolásába, s így remélhető, hogy e becses szótárt nem sokára bírni fogja a magyar tudományos közönség. A nagy szótárra vonatkozó közléseket küldöttek be *Grüber József*, *Marikovszky Gábor* és id. *Mándy Péter* urak.

2. A *Történelmi Bizottság* szorgalmasan folytatta a kútfők gyűjtését, sajtó alá készítését és kiadását.

A *Rákóczy Ferencz*-féle levéltár másolása folyvást haladt. A török-magyarokori történeti emlékeket folytatva gyűjtötték, illetőleg fordították *Szilágyi S.* és *Szilády Áron* lt. tt.

— Sajtó alá készültek: Szamosközi István Korabeli Története, *Toldy* r. t. által; II. Rákóczy György, Barcsai Ákos és Kemény János fejedelmek korára vonatkozó levélgyűjtemény, P. *Szathmáry* Károly által; Borsai Nagy Pál és Szaniszló Zsigmond XVII. és XVIII. századbéli krónikáik, *Torma* Károly l. t. által; Tököly Imre, Sándor Gáspár és Bay Mihály 1693-diki naplói, *Thaly* Kálmán l. t. által. Egy Nógrádmegyei Okmánytár összeállításával *Nagy* Iván l. t. bízott meg.

A Történelmi Tárnak négy újabb kötete szerkesztetett, melyek közül a XIII. sajtó alatt van s legközelebb meg is jelenik. Sajtó alatt vannak: a Történelmi Emlékek I. osztályához az Árpádkori Okmánytár VI-dik kötete, *Wenzel* Gusztáv r. t. által szerkesztve; Veráncsics Antal Összes Munkái VIII-dik kötete, szintén *Wenzel* r. t. gondjai alatt; Brutus János Mihály II. és III. kötete, *Toldy* r. t. által; Rozsnyai Dávid Összes Történelmi Hagyományai, *Szilágyi* Sándor l. t. által. — Egy nagyobb kútfői dolgozat: Budapest helyrajzi története, *Rupp* Jakab által, elkészült és sajtó alá ment.

Megjelentek: a Történelmi Emlékek (Monumenta) II. vagyis *Írók* osztályának XVI-dik kötete Forgács Commentariusi, *Májér* Fidéltől, bevezetve *Toldy* r. t. által; ugyanannak XVII-dik kötete, vagyis Decsi János Commentariusi, *Toldy* Ferencztől; — ugyanannak XVIII-dik kötete: Tököly Imre Naplója 1876—78. *Torma* Károly l. tagtól; önállóan az Index Alphabeticus Codicis Diplomatici Georgii Fehér, *Czinár* Mór l. tagtól.

Végre a Bizottság hálásan emeli ki Ő es. k. Felsőkegyelmét, mely szerint a Történelmi Emlékek kiadása segélyezésére három évre 6—6 ezer forintot méltóztatott az országos alapból kirendelni, s így e megkezdett évben működései ez ágát serényebben folytathatja.

3. Az *Archaeologiai Bizottság* a magyarhoni műemlékek nyomozását ez évben is szakadatlanul folytatta, a megvizsgáltakat közlönye által megismertette. Tagjai közül *Henszlmann* Imre a pécsi főtemplomot vette föl, s készítő leírását sajtó alá; *Rómer* Flóris pedig, számos egyéb kirándulásain kívül, melyeket a nyár folytán a Duna mentében tett, — Mohácstól a Traján hidjáig vizsgálta mindkét parton a római

várakat, oly czélből, hogy a rómaiak védrendszerét tanulmányozza. — Intézkedés történt, hogy a még alapjaikban is pusztuló ó-szőnyi, ó-budai és mitroviczi ősrégi városok területei szakértően fölméressenek; némely községek sikeresen szólítottak fel a határaikon álló műemlékek megóvására; a budai emléktáblák egy része föltevésre kész; bronzkori eszközök és állat-maradékok vegytanilag megvizsgáltattak; a régészet-kedvelőkkel igen élénk levelezés keletkezett, miáltal a Bizottság munkálkodása kifelé is lankadatlanul gyarapszik. — A magyar értelmiség lelkesítésére felszólításokat közölt a Bizottság a honi lapokban; a földmivelők közt pedig, több ezer példányban, nyomtatott útasító röpíveket osztott ki. Így nem csoda, hogy a mai napon kedvencezé emelkedő archaologiai tanulmányok iránt a részvét szembetűnőleg növekedik. Hogy végre e mozgalomban a kellő tájékozási eszközök se hiányozzanak: a Bizottság nemcsak a dús tartalmu VI. kötetet „Közleményeiből“ adá ki; hanem elkövetett mindent, hogy e csekély áru évi munkálatain kívül a régen várt „Műrégészeti Kalauz“ is megjelenjék. A mind olesóság mind tanulságos tartalom ajánlotta két első kötetet nem sokára a harmadik rész is fogja követni.

4. A *Statistikai Bizottság* munkálata eredményeit a „Statistikai és Nemzetgazdasági Közlemények“ három új füzetete mutatja fel. Azokban *Fest Vilmos* r. t. folytatja Magyarország állami és országos útjainak ismertetését, egyszersmind javaslatot közöl, mi módon s mi költséggel lehetne ez utak hálózatát kiegészíteni, kimutatván az eddigi útépités- s az ingyenes közmunka-rendszer hiányait. *Konek Sándor* b. tag a földbirtok statistikájáról értekezik, ismertetvén egyszersmind a „Magyarország művelési ágak szerinti terjedelme és földjövödelme“ című, hivatalos eredetű munkát, s felhíván a közfigyelmet az országos statistikai hivatal nem-létéből származó hiányokra. *Barsi József* b. tag a róm. kath. egyházmegyék elemi tanügyét ismerteti, oly részletes adatok alapján, mint még nálunk soha sem történt; s meggyőző adataival mindenkit a népnevelési ügy javításának elútasíthatlan szüksége felől. *Hunfalvy János* b. előadó hazánk bányászati viszonyait (1862—64) ismerteti, figyelmeztetvén az okokra, melyek ez

években bányászatunk hanyatló irányát idézték elő. — Dr. *Tormay* Károly b. t. a légtünetek és egészség-ügy körül 1865-ben Pesten tett észleleteit; — dr. *Athanász* Szilárd Jász-Fénsszaru mezőváros statisztikai leírását közlő; — *Keleti* Károly b. tag, a műipar meghonosítása elvéből indulva ki, értekezik az iparos nevelésről, s megismertet az idevágó külföldi jeles intézkedésekkel; — végre *Weninger* Vincze b. tag „A bankügy elmélete“ I. részében a jegy- és letéti bankokat tárgyalja, s korszerű munkájával hitelügyi törekvéseinknek hasznos szolgálatot tesz.

E füzetek számos apróbb czikkein kívül főlemlítendő még az 1865-ben összeírt országgyűlési képv. választók kimutatása, s a magyarországi összes könyv- és könyomdák jegyzéke.

5. A *Mathematikai és Természettudományi Bizottság* a szakába vágó, s honunk viszonyaira vonatkozó adatok gyűjtésében részint útaztatás, részint felszólítás, részint segélyezés által törekedett célt érni.

Utaztak *Schenzl* Guidó tr. és *Kruspér* István l. tag, folytatva 1864-ben megkezdett körútjokat hazánk delejes viszonyai vizsgálatára nézve. *Kalchbrenner* Károly l. t. a Szepességet s azzal határos vidékeket járta be, a lopvanöszöket tanulmányozva. Végre *Szabó* József b. előadó föld- és talajtani tanulmányozást tőn Somlyó bortermő vidékein; ugyanő meglátogatta a hiressé vált meteorkő hullás helyét, Knyahinya falut és környékét Ung megye éjszaki részében, hogy személyes meggyőződést szerezzen az esés közelebbi körülményeiről.

Részbeni segélyezés mellett *Bernáth* József tr. vegytani elemzés alá vett több oly kőzetet, melyek földtani viszonyai geológjaink által már fel voltak derítve.

A meteorológiai és magnetikai észleleteket *Schenzl* tanár folytatta Budán az Akadémia által fölszerelt észleldében; s az eredmények mindazon külföldi észleldéknek, melyek ez iránt hozzánk felszólítást intéztek, időnkint rendszeren megküldettek. A vidéki észleletek, úgy a meteorológiára nézve általában, mint különösen a tiszai mérnöki öt állomáson az esőre nézve, rendszeren történtek.

A Bizottság munkálkodásának eredménye két rendbeli

nyomtatványban látható: egyik „Közleményei“ IV. kötete, melyben geologiai, növénytani, meteorologiai és hydrologiai értekezések foglaltatnak; a másik, e cím alatt: „Légtüneti észleletek“ most látott először világot, s tartalmazza az egyes észleleteket, megkezdve a *Mayer Lambert* utolsó budai csillagász által tett s kéziratban meglevő jeles észleletekkel.

III. Az 1865-i közülés óta megjelent akadémiai kiadások teljes sora, a már említettek befoglalásával, következő:

1. *A Magyar Tudományos Akadémia Évkönyvei*. XI-dik kötet 4., 5., és 6., darab.

2. *A Magyar Tudományos Akadémia Jegyzőkönyvei*. 1865. 2-dik füzet. 1866. 1-ső füzet. A M. T. Akadémia rendeletéből közzéteszi *Csengery Antal* jegyző, 1866. 2-dik füzet. A M. T. Akadémia rendeletéből szerkesztette a *titoknok*.

3. *Magyar Tudományos Akadémiai Értesítő*. Új folyam. a) *A Nyelv- és Széptudományi Osztály Közlönye*. Szerkeszti *Toldy Ferencz*. (Eddig 3 kötet jelent meg.) b) *A Philosophiai, Törvény- és Történettudományi Osztály Közlönye*. Szerkesztette *Csengery Antal*. V. köt. 2. füz. c) *A Matematikai és Természettudományi Osztályok Közlönye*. Szerkeszti *Győry Sándor*. VI. k. 1. füz.

4. *Nyelvtudományi Közlemények*. Szerkeszti *Hunfalvy Pál*. IV. köt. 3. füz. V. köt. 1, 2. füz.

5. *Archaeologiai Közlemények*. Szerkeszti *Rómer Flóris*. V. köt. 2-dik, és VI. k. 1. füz.

6. *Statistikai és Nemzetgazdasági Közlemények*. Szerkeszti *Hunfalvy János*. II. köt. III. köt. 1. füz.

7. *Mathematikai és Természettudományi Közlemények*. Szerkeszti *Szabó József*. IV-d. köt.

8. *Magyar Történelmi Emlékek*. (Monumenta Historiae Hungarica.) Második osztály. *Írók*: X-d. kötet: *Veráncsics Antal Összes Munkái*, VII. k. Közli *Szalay László*. *Írók*: XVI. köt. *Forgách Ferencz Magyar Históriája*. Közli *Májer Fidél*. XVII-d. kötet: *Baronyai Decsi János Magyar Históriája*. Közli *Toldy Ferencz*. XVIII-d. kötet: *Tököly Imre Naplója*. Közli *Torma Károly*.

9. *Fehér György Magyarországi Okmánytárának betűrendes Tárgymutatója*. (Index Alphabeticus Codicis Diplomatici

Hungariae.) A M. T. Akadémia megbízásából készítette Czinár Mór akad. tag. Pest, Eggenberger, 1866.

10. *A Magyar Nyelv Szótára.* A M. T. Akadémia megbízásából készítették Czuczor Gergely és Fogarasi János. III. köt. 6. füz. IV. köt. 1, 2. füz.

11. *A Régi Magyar Nyelvészek Erdősitől Tsétsiig.* (Corpus Grammaticorum Lingvae Hungaricae Veterum.) A M. T. Akadémia megbízásából kiadta Toldy Ferencz. Pest, Eggenberger, 1866.

12. *Euklides Elemci.* XV könyv. Fordította Brassai Sámuel. Pest, Eggenberger, 1865.

13. *Légtüneti Észleletek.* Kiadja a M. T. Akadémia Mathem. és Term. tudományi Bizottsága. Szerkeszti Kruspér István. I-ső köt. Pest, Eggenberger, 1866.

14. *A Magyar Tudományos Akadémia Munkálkodásairól és Pénztára mibenlétéről 1865-ben Jelentése az Igazgató Tanácsnak.* Pest, 1865.

15. *Magyar Tudományos Akadémiai Almanach* csillagászati és közönséges naptárral MDCCCLXVII-re. Pest, Eggenberger, 1866.

IV. A közelebbi nagygyűlés óta lefolyt pályázatok eredménye ímez. A gr. Teleki József-féle drámai jutalmat, melyre 1866-ban szomorújátékok versenyeztek, tizenöt pályamű közül viszonyos becsénél fogva a „Nagyság átka“ című nyerte, melynek szerzőjeül Zichy Antal neve tünt ki. Az ugyanazon évi gr. Karácsonyi jutalomért pályázó hét vígjáték közt egy sem találtatván a díjra érdemesnek, az nem adatott ki; kettő azonban: „A Tévutak“ (V. sz.) és „A jóféle magvak kikelnek“ (IV. sz.) mint figyelemre méltók tüntek ki társaik közül. Az 1865-ben hirdetett többi pályázat sorsa még függőben van.

V. A *könyvtár* Európa és Amerika több rendbeli tudományos intézeteivel fentartott csereviszony által folyvásti gyarapodásnak örvendett; ezenkívül testületek és egyesek szívesességéből — kik közül *Kmety* György és kir. személynök *Melczér* István urak adományait emeljük ki, — továbbá a *köteles* példányok pontosabb beküldése, valamint könyvvétel útján is szaporodott. Egyéb tudományos és műtárgyakból

nevezetesb ajándékozást tettek : gr. *Festetics* György ig. tag úr ő mlga, ki *Reisz* György „Régi névalírások“ cz. gyűjteményét vette meg ; dr. *Stuhr* Lipót úr éremgyűjteménye másodpéldányait ajánlá fel ; *Csepcsányi* Vendel úr, b. Révay Simon úr közbenjárására, három codex eredeti okmányt ; *Süphi* bey külső tag Brussa város terjedelmes térrajzát ; *Kún* Pál úr régi okmányt ; *Hangyali* Mihály úr 58 db. érmét ; *Deák* Farkas úr *Keglevich* Péter (1599—1631) naplóját ; *Doby* Antal úr múlt századi okleveleket ; *Becske* Bálint úr nagyatyja *Kazinczy* Ferencz gyermekkori arczképét ; *Toldy* Ferencz r. t. Czuczor Gergely arczképét — ajándékozták az Akadémiának.

VI. Halál által nagy és súlyos veszteségeket szenvedett az Akadémia. 1866. jan. 10-én veszté el elnökét, egyszersmind törvénytud. osztálybeli tiszteleti tagját gróf *DESSEWFFY* *EMIL*-t ; febr. 17-én *Kiss Károly* math. osztálybeli rendes tagját ; febr. 28-án *Gaal József* nyelvtud. osztálybeli lev. tagot ; máj. 21-én hg. *Esterházy Pál* igazg. tagot ; jún. 13-án *Zsarnay Lajos* nyelvt. osztálybeli lev. tagot ; aug. 17-én *Zádor György* törvénytud. osztálybeli rendes tagot ; sept. 9-én *Czuczor Gergely* nyelvtudományi rendes tagot ; oct. 19-én hg. primás és bibornok *Scitovszky János* igazg. tagot ; végre dec. 7-én *Palugyay Imre* történettud. osztálybeli lev. tagot.

Vigasztalásul három, külföldre menekült tagját adta vissza királyi kegyelem : *Pulszky Ferencz* tiszteleti, *Horváth Mihály* rendes, és *Rónay Jácint* levelező tagokat.

VII. Végre a hazafiak ez év folytán sem szüntek meg buzgó áldozatokkal járulni az Akadémia *tökéje* gyarapításához, miről a pénztári kimutatás teend tanúságot.

Kelt Pesten, az Igazgató Tanácsnak 1867. jan. 27-én tartott üléséből.

B. Eötvös József,

elnök.

Arany János,

titoknok.

PÉNZTÁR.

I.

Előterjesztés a M. Académia alaptökéjéről.

	arany	oszt. érték.	
		frt.	kr.
Az alaptöke állása 1864-ik év végén :	800	1,100,939	69
Ezen összeghez járultak 1865. év folytán :			
Hunyady Iván		500	
Asbóth Lajos		19	35
Walther László hagyománya		100	
Stoczek József r. t.		20	
Gr. Csáky Gábor hagyománya		2100	
Halas és Maisa városok által ajándékozott 4 petes államkötelezvény		10,410	
Juhász Pál, és Gyula		35	
Devits József		5	
J. B. asszony		20	
Pajor István (3 arany)		15	60
Kása Dániel (1 arany)		5	20
Tunner Aloizia hagyománya		10	
Sütő József hagyománya		50	
Gr. Teleki László felett Nograd megyében tartott emlékbeszéd eladott péld. árából		19	
Gr. Pongrácz Károly		7	60
Halász Geiza		19	3
Szebeni Pál hagyománya, a rokonokkal kötött egyeség szerint		3580	
Arnstein József		2100	
Jeszenszky Ignác hagyománya		525	
Botka Imre 200 frtnyi alapítványa földteher men- tesítési kötvényekben fizettetvén, a névsze- rinti érték többlete		10	
Bonnaz Sándor, csanádi püspök		1000	
	800	1,121,490	47
Sztrokay Luiza alapítványából 100 aranyat be- fizetvén, azok az aranyrovatból kitöröltet- nek s áruk a bankjegyrovatba vezetetik	100	517	
	700	1,122,007	47
Telek árában kifizettetett		30,100	
Az alaptöke állása 1865. végén :	700	1,091,607	47

	arany	osztr. érték.	
		frt.	kr.
Ezen összeghez járultak 1866. év folytán :			
Fábián Gábor (hagyománya)			100
Glatz József (hagyománya)			84
Nánásy Mihály (hagyománya)			50
Takács István			40
Rupp János			200
Udvarnok János és neje (hagyománya)		12,500	
Szabó Károly (hagyománya)		500	
Tóth János		10	
Kallós Lajos		20	
Horváth Cyrill (visszaajándékozott írói-díj)		32	81
Tóth Lőrincz		500	
Varga Lajos (hagyománya)		500	
Kisorsolt (1831-iki s 1839-iki) államsorsjegyekért bevételet		291	54
	700	1,106,435	82
A „Sztrokay Antal“ nevet viselő alapítványból befizettetvén s beváltatván ez év folytán 160 arany, e szám az aranyak számából levonatik, s áruk az o. ért. forintok rovatába igattatik			
	160	976	—
E szerint az alaptőke állapota 1866 végén :	540	1,107,411	82

Végre még az akadémia alaptőkéjét képezik következő sorsjegyek s részvények :

- 1 darab Esterházy sorsjegy
 1 " bankrészvény
 2 " bécsi hitelintézetí részvény
 2 " gőzhajó társasági részvény
 6 " első magy. biztosító társasági részvény
 12 " budai alagúti részvény.

II.

A magyar akadémiai jövedelmi pénztár bevételeinek s kiadásainak kimutatása.

1865. évi december utolsó napján.

I. Bevételek	Arany	Részletesen		Arany	Összesen	
		frt	kr.		frt	kr
1 Pénztármaradvány					459	—
2 Kamatjövedelmek :						
a) Alapítók kamathátralékaiból		3,957	80			
b) Hitelezvényi adósok kamathátralékaiból		5,767	—			
c) Folyó kamatokból, alapítóktól	24	16,170	76			
d) Folyó kamatokból, adósoktól		12,634	18			
e) Takarékpénztári kamatokból		94	59			
f) Állampapírok kamataiból .		9,325	24			
g) Földhitelintézeti záloglevelek után		33	—			
h) Részvények után		575	41	24	48,558	98
3 Eladott akadémiai kiadványok árából					1,000	—
4 Évi járulékokból :						
a) Marczibányi alapítványból .		210	—			
b) Nagy Károly rendes tagtól .		315	—			
c) Úrhölgyektől		567	75		1,092	75
5 Vegyesekből (u. m. : ezüstben fizetett szelvények után agio - nyereség és érme eladásából)					406	84
6 Előlegek visszatérítéséből					1,197	—
7 Aranyak vétettek jutalmazásra .				226		
8 Ideiglenesen kölcsönvétel az alaptőkéből					11,687	75
Összes bevétel				250	64,401	32

II. Kiadások		Arany	Összesen	
			frt	kr
1	Tisztviselők és szerkesztők fizetésére		10,634	86
2	Rendes tagok fizetésére		7,507	50
3	Cselédek bére		1,405	55
4	Jutalmakra	250	1,501	—
5	Írói díjakra az általános pénztár részéről		2,860	52
6	Kiadványokra az általános pénztár részéről		3,712	44
7	A történelmi bizottság írói díjai s kiadványaira		2,705	31
8	A matematikai és természettudományi bizottság írói díjai s kiadványaira		1,913	36
9	Az archaeologiai bizottság írói díjai s kiadványaira		1,758	24
10	A statisztikai bizottság írói díjai s kiadványaira		1,090	30
11	A nyelvtudományi bizottság írói díjai s kiadványaira		1,968	67
12	Utazásra		100	—
13	Szótárszerkesztési szállásbér fejében		120	—
14	Budapesti szemle 60 példányára előfizetés		600	—
15	Könyvek s folyóiratok szerzésére		664	54
16	Az akadémia megnyitására veretett érmekért		2,800	—
17	Adókra, bélyegekre és százalékokra		6,894	45
18	Posta- és szállítási költségek		551	5
19	Irodai költségek		186	28
20	Fűtés, világítás, tisztogatásra		789	78
21	Ügyvédi költségek		227	39
22	Beszerezésekre, mesteremberek számláira s apró vegyesekre		1,026	97
23	Jutalmazásokra vett 226 darab aranyért		1,167	85
24	Úrhölgyek évjáradékából takarékpénztárba tétetett		536	37
25	Előlegezések irtókoknak és szolgáknak		370	—
26	Áthordozkodási költségek		913	81
27	Alaptökének ideiglenes kölcsön visszatérítéséül		9,500	—
Összes kiadás		250	63,506	27

A 250 arany és 64,401 frt 32 kr bevételből levonván a :
250 arany és 63,506 frt 27 kr kiadást

marad : 895 frt 5 kr pénztármaradványul.

III.

A magyar akadémiai jövedelmi pénztár bevételeinek kiadásainak kimutatása.

1866. évi december utolsó napján.

I. Bevételek		Arany	Részletesen		Arany	Összesen	
			frt	kr.		frt	kr.
1	Pénztármaradvány 1865 évről					895	5
2	Kamatjövendelmek :						
	a) Alapítók kamathátralékaiból		9,315	32			
	b) Hitelevényi adósok kamathátralékaiból		4,400	85			
	c) Folyó kamatokból, alapítóktól		18,558	44			
	d) Folyó kamatokból, adósoktól		11,361	13			
	e) Takarékpénztári kamatokból			50 84			
	f) Állampapírok kamataiból		8,157	51 1/2			
	g) Magyar földhitelintézeti záloglevelek után		1,655	50		54,234	59 1/2
	h) Részvények után			705			
3	Eladott akadémiai kiadványok árából					736	60
4	Évi járulékokból :						
	a) Biztosító társaságtól 1865 és 1866-ra		600				
	b) Nagy Károly rendes tagtól		315				
	c) Marczibányi alapítványból		210				
	d) Egy mérnöktől		50				
	e) Úrhölgyek járulékaiból		259	58		1,434	58
5	Előlegek visszafizetéséből					1,602	
6	Vegyes bevételek (eladott érmekért, rozsz bútorokért, és ezüstben fizetett szelvények után agio nyereség s. a. t.)					1,065	34
7	Vett aranyakban				40		
8	Alapítókétől vett ideiglenes kölcsönben					5,300	
Összes bevétel:					40	65,268	16 1/2

II. Kiadások		Arany	Összesen frt kr.
1	Tisztviselők és szerkesztők fizetésére		10,190 52
2	Rendes tagok fizetésére		6,047 8
3	Cselédek bérére		3,140 59
4	Jutalmakra	30	1,168 57
5	Írói díjakra az általános pénztárból	10	2,007 45
6	Kiadványokra az általános pénztárból		5,978 92
7	A történelmi bizottság írói díjai és kiadványaira		3,198 86
8	A matematikai és természettudományi bizottság írói díjai és kiadványaira		3,172 40
9	Az archaeologiai bizottság írói díjai és kiadvá- nyaira		2,107 95
10	A statisztikai bizottság írói díjai és kiadványaira		
11	A nyelvtudományi bizottság írói díjai és kiad- ványaira		1,464 99 ¹ / ₂
12	Könyvszerzésre és folyóiratok vételére		1,552 65
13	A Budapesti szemle 60 példányára		1,036 54
14	Postai és szállítási költségekre		600
15	Irodai szükségletekre		775 39
16	Fűtés, világítás, tisztogatásra		203 35
17	Adókra, bélyegekre, és százalékokra		2,077 94
18	Beszerzésekre, es mesteremberek számláira		4,093 50 ¹ / ₂
19	Ügyvédi költségek		258 90
20	Előlegezésekre		517 89
21	Negyven darab arany vételére		275
22	Úrhölgyek alapítványához tétetett takarékpénz- tárba		202 60
23	Rendkívüli, vegyes kiadások (érmekért, requiem költség és képtárörző invalidusok díjai		223 10
24	Alaptőkétől vett kölcsön visszafizetésére		2,858 38
25	Tőkésítésre		5,300
	Összes kiadás :	40	64,452 58

A 40 arany és 65,268 frt. 16¹/₂ kr. bevételből levonván a
40 arany és 64,452 frt. 58 kr. kiadást.

Marad 815 frt. 58¹/₂ krr pénztármaradványúl.

IV.

Az építési költségek teljes tisztába hozása és felülvizsgálata mösta-
nig sem végezethetvén be : az építési különpénztár kimutatása csak ké-
sőbbben követhetnek.

Pesten, december 31. 1866

B. Eötvös József m. k.
elnök.

Tóth Lőrincz pénztárnok.

JELENTÉSEK

A

MAGYAR TUDOM. AKADÉMIA

MDCCCLXVII. JAN. XXIX-KI

(XXVII-DIK)

NAGYGYÜLÉSÉN

ELDÖNTÖTT

JUTALMAZÁSOKRÓL.

PEST,

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV M. AKAD. NYOMDÁSNÁL.

MDCCCLXVII.

I.

JELENTÉS

A PHILOSOPHIAI NAGY-, ÉS MARCZIBÁNYI JUTALOMRÓL.

Az 1859—1864. évkörre eső philosophiai nagyjutalom, az osztály véleménye alapján, egynek sem adható ki az ez évkörben megjelent philosophiai munkák közül.

A Marczibányi 50 aranyos mellékjutalom *Warga János* l. t. Bölcsészettana 1861. és 1863-ban megjelent első, második, negyedik, ötödik, s a tapasztalati lélektant, a gondolkodástant, az ethika elemeit s a bölcsészettan történetének alapvonalait tartalmazó köteteinek íteltetett oda; mint a mely Bölcsészettanban tartalom és forma legjobban fődözik egymást, s a szerző mind a rendszer, mind az iskola követelményeinek eleget igyekszik tenni. Fogalmai világosak, kellően rendezettek; s nyelve, bár nem elég folyékony, de szabályos.

Kelt a M. T. Akadémia 1867. jan. 29-én tartott nagygyűléséből.

Arany János,

titoknok.

II.

JELENTÉS

A TÖRVÉNYTUDOMÁNYI NAGY- ÉS MARCZIBÁNYI, valamint

a SZTROKAY ANTAL nevét viselő

JUTALMAKRÓL.

Az 1860—1865. évkörben megjelent jog- és államtudományi művekre a Törvénytudományi Osztály jelentése örömteljes meglepődést fejezett ki azon tapasztaláson, hogy az odaitélendő jutalmakra nézve nem az évsor szegénysége, hanem inkább a benne megjelent jeles és figyelemre méltó szakbeli munkák nagy száma okozta az elhatározás nehézségét. Szerencsét kívánhat az osztály az irodalomnak s országnak azon nagyobb számú hasznos, s részint kitünő művekhez, melyek ez évsor alatt, a jog- és államtudományokat érezhetőleg előre vite, s ezeknek irodalmunkban eddig volt állását jóval túlhaladva, megjelentek, s melyek közül az akadémiai jutalmat többen is megérdemlenék, mik most csak dicsérettel említhetők.

Azonban, választani kellvén, a több jeles közül az osztály véleménye első helyre sorozta *Deák Ferencz* ig. és t. tag azon közjogi munkáját, mely elébb a Budapesti Szemlében adatván ki, azután „Adalék a magyar közjoghoz“ czim alatt külön füzetben is megjelent. E mű, bár polemicus természetű, de egyszersmind közjogunk legfőbb alapelveit oly krisztálytisza világosságban terjeszti elő,

vitás kérdéseit oly meggyőző erővel tárgyalja és fejti meg, hogy mintegy a magyar alkotmányos jog nagybecsű catechismusának tekinthető. De miután az akadémiai Ügyrend gyűjteményben megjelent (bár onnan külön is lenyomott) munkákat kizár a nagy jutalomból: az osztály azon fájdalmas kénytelenségben találta magát, hogy a nagyjutalmat Deák Ferencz említett művének nem ajánlhatta kiadatni.

E szerint a 200 arany nagyjutalmat az Akadémia, a Törvénytudományi Osztály véleménye alapján, *Dózsa Elek* t. t. „Erdélyhoni Jogtudomány“ának ítélte, mint a mely Erdély egész köz- és magánjogát s jogtörténetét magában foglalván, nagy gondnal, szorgalommal s az adatokat lelki-ösmeretesen felhasználó ügyszeretettel összeállítva, nemcsak alaposság, világosság, kimerítő terjedelem által kitünő, hanem a maga nemében egyetlen s így eredeti is, közhasznuságra nézve pedig szinte első helyet foglal el.

A *Marczibányi* 50 arany mellékjutalmat *Kautz Gyula* r. t. „Nemzetgazdaság s Pénzügytan“ cz. munkájának ítélte az Akadémia, mint a mely, a tudomány színvonulán állva, szerzője többi becses műveivel együtt a külföldi tudós világ elismerésében is részesült.

A *Sztrokay Antal* nevét viselő 100 arany jutalom, az 1864. és 1865. években megjelent jogtudományi munkák közül, *Pauler Tivadar* r. t. „Büntető Jogtan“ cz. könyvének ítéltetett, mely az osztály véleménye szerint az e téren ekkorig megjelent magyar nyelvű dolgozatok közt első helyet foglal el, s úgy tudományos magas értéke s rendszeressége, mint nemesen szabadelvű s a tudomány és tapasztalás újabbkori vívmányait felölelő iránya s tartalma által kitünő.

A mondott évkörben megjelent munkák közül, a jutalmazottakon kívül, még dicsérettel emelte ki az osztály véleménye *Wenzel* Gusztáv r. t. „Magyar és Erdélyországi Magánjogát“; *Weninger* Vincze l. t. „Politikai Számtanát“; *Konek* Sándor l. t. „Statistikáját“; *Kautz* Gyula r. t. „Országászat-tanát“; *Hoffmann* Pál l. t. „Római magán Jogrendszerét“; *Kerka*polyi Károly l. t. „Protestáns Egyházalkotmányát“; *Dózsa* Elek t. t. „Erdélyhoni ref. Egyházjogát“; néh. *Szalay* László „Fiume, Szerb telepek és Horvát kérdés“ cz. dolgozatait; végre *Szathmáry* Károly „Az Alföld és Fiume“ cz. monographiáját; — melyek részint tudományos rendszeresség s az adatok s anyagok gondos, szorgalmas összegyűjtése s feldolgozása, — mindnyájan pedig alapos tudományosság s közhasznúság tekintetében, figyelemre méltók.

Kelt a M. T. Akadémia 1867. januar. 29-én tartott nagygyűléséből.

Arany János,
titoknok.

III.

JELENTÉS

az 1865-i és 1866-i

SÁMUEL-JUTALOMRÓL.

Az Akadémia, Nyelvtudományi Osztálya véleménye alapján, az 1865-ik évi *Sámuel* jutalmat (15 arany) *Budenz* József I. tagnak a Magyar Nyelvtudományi Közleményekben 1865 folytán megjelent „Cseremisiz Szótár“ cz. munkájának ítélte, minthogy az, a cseremisiz nyelvnek hozzáférhető szókincsét egész teljességében adja, s ez által nyelvtudományunknak felette becses segédeszközt nyújt.

1866-ról a 15 arany Sámuel díjt szintén *Budenz* József I. t. „Mordvin Tanulmányok“ czimű értekezésének ítélte, mely a M. Nyelvtudományi Közlemények 1866-iki folyamában jelent meg, és hasonlóképp jeles dísze nyelvtudományi irodalmunknak.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1867. jan. 29-én tartott nagygyűléséből.

Arany János,

titoknok.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

1.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

ÚJ JUTALOMTÉTELEI

A Nyelv- és Széptudományi Osztályból.

1.

A gróf Teleki József-féle drámai jutalomért 1868-ra *vígjátékok* pályáznak. Csak tiszta vígjáték fogadtatik el, tehát bohózatfélék nem. A verses forma előnyeül fog tekintetni a műnek, hasonló vagy közelítő becsü társak felett.

Jutalma száz arany.

Határnap 1867. dec. 31. — A jutalom 1868. márczins 19-én adatik ki.

A jutalmazott mű előadásra a Nemzeti Színház sajátja lesz, kiadásra az íróé marad.

2.

Kivántatik elbeszélő költemény, mely a magyar történetből vagy mondából vett valamely tárgyat úgy kezel, hogy abban történeti vagy mondai személyek cselekvénydús mesében jelenjenek meg, a mű forrástanulmányokra mutasson, s a korfestésre, érdekes feltalálásra, correct compositióra, költői tárgyalásra, választékos nyelvezetre, és a versbeli technika szigorú, tiszta és szabályos megalkotására nézve, költészetünk díszére szolgáljon.

Jutalma az ifj. gróf Nádasdy Ferencz úr által néhai gr. Nádasdy Tamás nevére tett alapítványból kétszáz arany. Határnap 1869. május utolsó vasárnapja.

A jutalmat nyerő mű a szerző tulajdona marad, ki tartozik azt esztendő alatt közrebocsátani.

3.

Azon befolyásnál fogva, melylyel a külföldi irodalmak a magyar nyelvre hatnak, szükségessé válik, hogy a magyar szellem saját történetének tudata által őrizze meg önállóságát. A régi magyar irodalomnak beható és folytonos tanulmányozása tehát oly mellőzhetetlen, mint a haladó kor eszméinek áttitete. Ama tanulmányozás pedig az egyes kiváló írók nyelvének átvizsgálása útján képezi leginkább azt a nemzeti öntudatot, mely a szellemi önállóságot megőrzi.

Ily czélből kívántatik oly munka, mely Pázmány Péter magyar nyelvének sajtáságait részletesen felmutatván jellemezi.

Jutalma a Marczibányi-alapítványból negyven arany.

Határnap marc. 31. 1869.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

4.

Kívántatik a Római irodalom történetének kézikönyve, a művelt osztályok számára.

Múlhatatlan feltétel, hogy a kitzűött tárgy alaposan s az illető tudomány jelen állásával egyezőleg, e mellett lehetőleg népszerű, csinos és correct nyelven dolgoztassék ki. (Lásd alább: Pályázási Szabályok 9. pont.)

Terjedelme legalább 12—15 közép 8-r. nyomtatott ív.

Jutalma a Hölgyek alapítványából háromszáz forint.

Határnap sept. 30. 1868.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

5.

Kivántatik a *Festészet egyetemes Története*, korok, népek, irányok és iskolák szerint, a nevezetesebb művészek és művek ismertetésével, s az utóbbiak hollétére s másolataira utalással. Kiterjedése legalább 12—15 nyomtatott iv.

Múlthatatlan feltétel, mint föntebb a 4. szám alatt.

Jutalma a Hölgyek alapítványából hár o m s z á z forint.

Határnap sept. 30. 1868.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

6.

A n. m. m. kir. helytartó tanács kezelése alatt álló *Fekesházy*-alapítványból ö t s z á z forint jutalom fog adatni egy, az 1867—1871-ki öt éves körben, nem magyarok számára, a hazában divatozó bármely nyelven (a magyaron kívül) irt, a *magyar nyelv és irodalom megismertetésére rendelt* s nyomtatásban megjelent tan-, kézi vagy olvasókönyvnek. Mire a hazai írók oly megjegyzéssel tétetnek figyelmessé, hogy bár az illető munkák be nem küldése senkit a jutalomból ki nem rekeszt, csak *saját érdeküket mozdítják elé*, ha e téren megjelenendő munkáikat benyújtják az Akadémiához.

A Philosophiai Osztályból.

Kivántatik a *Bölcsészeti Erkölcsstan* kézikönyve. Kiterjedése legalább a 12—15 közé 8-r. iv.

Múlthatatlan feltétel, hogy a kitűzött tárgy alaposan s az illető tudomány jelen állásával egyezően, e mellett lehetőleg népszerű, csinos és correct nyelven dolgoztassék ki. (Lásd alább: Pályázási Szabályok, 9. pont.)

Jutalma a Hölgyek alapítványából h á r o m s z á z forint.
Határnap sept. 30. 1868.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

A Történettudományi Osztályból.

1.

Kivántatik az *Újabb nevezetes Utazók története*, különös tekintettel a világ és az éjszaki sark körüli utazásokra. Kiterjedése l e g a l á b b 12—15 közép 8-r. iv.

Múlhatatlan feltétel, hogy a kitűzött tárgy alaposan s az illető tudomány jelen állásával egyezőleg, e mellett lehetőleg népszerű, csinos és correct nyelven dolgoztassék ki. (Lásd alább : Pályázási Szabályok, 9. pont.

Jutalma a Hölgyek alapítványából h á r o m s z á z forint.
Határnap sept. 30. 1868.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

2.

Kivántatik a *Görög Államrégiségek kézikönyve*, t. i. az összes görög föld és népek bevezető ismertetése után, az ezeket összekötött intézvények és vallástügy, úgy az egyes törzsökök és államok közéletének, vagyis alkotmányaik, közigazgatásuk, törvénykezések és hadügyök ismertetése; — l e g a l á b b 12—15 közép 8-r. nyomtatott iven.

Múlhatatlan feltétel : mint föntebb, az 1. szám alatt.

Jutalma a Hölgyek alapítványából h á r o m s z á z forint.
Határnap sept. 30. 1868.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona

A Természettudományi Osztályból.

1.

Készíttessék természettudományi szempontból oly javaslat, mely hazánk viszonyaihoz alkalmazva, a vi-zeinkben érzékenyen megfogyott halak tenyésztését sikeresen előmozdítaná, tekintettel a külön halfajok életmódjára, ivási és ikra-lerakási idényeikre, valamint más idevágó természettudományi viszonyokra. Kivánatos, hogy e javaslat oly irányban dolgoztassék ki, mi-szerint az a megalakítandó halászati törvényeknek se-géd alapul szolgálhasson.

Jutalma a Vitéz-alapítványból negyven arany.

Határnap január 31. 1868.

A jutalmazott mű az Akadémia tulajdona.

2.

Kivántatik a *Fűvészet Alapvonalait* tartalmazó kézikönyv, a művelt osztályok szükségeihez alkal-mazva. Kiterjedése *legalább* 12—15 közép 8-r. nyom-tatott iv.

Múlhatatlan feltétel, hogy a kitűzött tárgy alapo-san s az illető tudomány jelen állásával egyezőleg, e mellett lehetőleg népszerű, csinos és correct nyelven dolgoztassék ki. (Lásd alább : Pályázási Szabályok, 9. pont).

Jutalma a Hölgyek alapítványából háromszáz forint.

Határnap sept. 30. 1868.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

3.

Kivántatik a *Növényzeti Földrajz* kézikönyve. Ki-terjedése *legalább* 12—15 közép 8-r. nyomtatott iv.

Múlhatatlan feltétel, mint föntebb a 2. szám alatt.

Jutalma a Hölgyek alapítványából h á r o m s z á z forint.
Határnap sept. 30. 1868.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

4.

Kivántatik az *Állati Élettan* (physiologia) *alappro-*
nálait tartalmazó *kézikönyv*, különös tekintettel az *em-*
bérre. Kiterjedése *legalább* 12—15 közép 8-r. nyom-

Múlhatatlan feltétel, mint föntebb a 2. szám alatt.

Jutalma a Hölgyek alapítványából h á r o m s z á z forint.
Határnap sept. 30. 1868.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

II.

MÁR KIHIRDETETT ÉS FÜGGŐBEN LEVŐ JUTALOMTÉTELEK.

A Nyelv- és Széptudományi Osztályból.

1.

A gróf Teleki József-féle drámai jutalomért
1867-re *vígjátékok* pályáznak. Csak tiszta vígjáték fo-
gadtatik el, tehát bohózatfélék nem. A verses forma
előnyül fog tekintetni a műnek, hasonló vagy közelítő
becsű társak felett.

Jutalma s z á z arany.

Határnap volt 1866. dec. 31. — A jutalom 1867. mart. 19-én
adatik ki.

A jutalmazott mű előadásra a Nemzeti Színház sajátja lesz,
kiadásra az íróé marad.

2.

A gróf Karácsonyi-féle drámai jutalomért
186⁶/₇-ben *szomorújátékok* pályáznak, hová nemesak

szomorújátékok, hanem másnemű, történeti, regényes, polgári színművek, drámai erkölcsrajzok stb. is értettek. A jutalom csak önálló becsű munkának adatik ki.

Jutalma négy száz arany.

Határnap 1867. dec. 31-ike. A jutalom 1868. mart. 31-én adatik ki.

A jutalmat nyerő mű a szerző tulajdona. Ha azonban, a sajtóviszonyok netaláni oly változtával, hogy az írói tulajdon a színházak ellenében kellőleg védve lenne, szerző három hónap alatt ki nem nyomatná művét: a kiadás joga 10 évig az Akadémiára száll.

3.

Kivántatik elbeszélő költemény, mely a magyar történetből vagy mondából vett valamely tárgyat úgy kezel, hogy abban történeti vagy mondai személyek cselekvénydús mesében jelenjenek meg, a mű forrástanulmányokra mutasson, s a korfestésre, érdekes feltalálásra, correct compositióra, költői tárgyalásra, választékos nyelvezetre, és a versbeli technika szigorú, tiszta és szabályos megalkotására nézve, költészetünknek diszére szolgáljon.

Jutalma az ifj. gróf Nádasdy Ferencz úr által néhai gr. Nádasdy Tamás nevére tett alapítványból száz arany.

Határnap 1867. május utolsó vasárnapja.

A jutalmat nyerő mű a szerző tulajdona marad, ki tartozik azt esztendő alatt közrebocsátni.

4.

Mi befolyással volt az ó classicismus a magyar költészetre, a legrégebb időktől kezdve?

Jutalma a Goro ve-alapítványból harmincz arany.

Határnap január 31. 1867.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

5.

A mindennapi tapasztalás bizonyítván, hogy mióta a nyelvújítás jogosultsága kérdésbe többé nem vétetik,

és irodalmunk, főleg pedig az időszaki, sőt a napi sajtó is, folytonos gyarapodást veszen, nyelvünk szükség nélkül más nyelvek phrasisai után képzett számtalan — a törzökös magyar szólásmódoknál sem szebb, sem hatályosb, sem világosb, sem szabatosb — új szólásokkal árasztatik el, mi által a nyelv saját eredeti színezetéből kivéttetik, a nélkül, hogy egyéb tekintetben nyerne :

Fejtsenek ki tehát azon elvek, melyek új szólásmódok alkotásánál szem előtt tartandók ; s mutassék ki számos példákban, mily káros befolyással volt és van, ez elvek mellőzése miatt, nyelvbeli előadásunkra az idegen nyelvek hanyag vagy szolgálai utánzása a nyelvújítás diadala óta.

Jutalma a Marczibányi-alapítványból negyven arany.

Határnap martius 31. 1867.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

6.

Kivántatik a magyar igeidők elmélete a középkori, úgy a XVI. és XVII. század irodalmi — s a menyiben vannak, népi nyelvemlékei alapján, tekintettel a legújabb kor iránytani fejleményeire.

Jutalma a Marczibányi-alapítványból negyven arany.

Határnap mart. 31. 1868.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

7.

Fejtsék ki a *Szép*, természetben, művészetben és életben. Kiterjedése 12—15 közép 8-r. nyomtatott iv.

Jutalma a Hölgyek alapítványából h á r o m s z á z forint.

Határnap máj. 31. 1867.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

A Törvénytudományi Osztályból.

Kivántatik a jelzálogi és telekkönyvi rendszer ismertetése, elméleti és gyakorlati szempontból, — pár huzamba állítva a jog és közhitel azon elveit, a melyeken az európai nevezetesebb telekkönyvi rendszerek alapúlnak; továbbá indokolt kifejtése annak: mily rendszer lenne, a mellett hogy legegyszerűbb, a magyar jog- és birtokviszonyoknak s közgazdasági érdekeinknek leginkább megfelelő?

Jutalma a Sztrókay Antal-alapítványból száz arany.

Határnap december 31-ike, 1867.

A Történettudományi Osztályból.

1.

Számháltassanak elő az erdélyi külön diéták 1540-ig, s fejttessék ki azoknak hatásköre.

Jutalma a Vitéz-alapítványból negyven arany.

Határnap 1867. januar 31-ike.

2.

Kivántatik oly munka, mely a múlt század végétől a jelen ideig hazánkban uralkodott nemzetgazdasági nézeteket, ezek fejlődése történelmét, és közviszonyainkra gyakorlott befolyását kimerítőleg adja elő.

Jutalma a Pesti Hazai Első Takarékpénztár részéről, a „Fáy András-alapítvány“ alapító levele értelmében, ez erőt száz forint.

Határnap volt 1866. dcc. 31.

A jutalmazásra már kijeölt munka a szerző által legalább 500 példányban kinyomatandó, s a munka megvétele a közönség részére lehetővé teendő: ellen esetben a jutalom ki nem adatik. A munka a szerző tulajdona marad, ki abból három nyomtatott példányt a takarékpénztárnak átadni köteles.

A Mathem. és Természettudományi Osztályokból.

1.

Kivántatik a *Mechanika* alapvonalait előadó kézi könyv. Kiterjedése 12—15 közép 8-r. nyomt. iv.

Jutalma a Hölgyek alapítványából h á r o m s z á z forint.

Határidő mart. 31. 1867.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

2.

Kivántatik a *Villanyosság* elméleti s gyakorlat előadása. Kiterjedése 12—15 közép 8-r. nyomt. iv.

Jutalma a Hölgyek alapítványából h á r o m s z á z forint

Határidő mart. 31. 1867.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

3.

Kivántatik *Embentan*, természetrajzi tekintetben. Kiterjedése 12—15 közép 8-r. nyomt. iv.

Jutalma a Hölgyek alapítványából h á r o m s z á z forint.

Határidő mart. 31. 1867.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

Pályázási szabályok.

1. Minden rendü pályairat a fen kitett *határnapökig* az Akadémia titoknokához küldendő; azokon túl semminemü ily munka el nem fogadtatván.

2. A pályamü *idegen kézzel tisztán írva, lapszámozva, kötve* legyen.

3. A *szerző nevét, polgári állását és lakhelyét* tartalmazó pecsétetes levelen ugyanazon *jelige* álljon, mely a pályamü homlokán. A pecsétetes levélben netalán fel-

jegyzett kikötések, feltételek vagy a verseny-ügy körül régtől fogva bevett szokásos eljárástól netán kívánt eltérések tekintetbe nem vétethetnek.

4. *Álnév* alatt pályázónak a jutalom ki nem adatik.

5. Ha a jeligés levél felbontása után kitetszenék, hogy a munka saját kezeirása a szerzőnek, műve a jutalomtól elesik.

6. A jutalmat *nem nyert pályáiratok kézíratai* az Akadémia levéltárában maradnak.

7. A gr. Teleki-féle drámai pályázatoknál a társai közt legjobb műnek a jutalom mindenkor kijár; a többinél egyszersmind az abszolút becs határoz.

8. Mind ezen feladatokra mindenrendü akadémiái tagok is pályázhatnak.

9. A Hölgyek díjai melletti pályázatokra még különösen is megjegyztetik, hogy a pályaművek ívszámai csak megközelítő, s az írók tájékozására s nem szorosan kötelező szabályul vannak felemlítve. Az alapítók akaratához képest azonban okvetetlenül szükséges, hogy a felvett tárgyak alaposan, a tudomány állásához, a kor érdekeihez, úgy a magyar művelt osztályok szükségei s készüllete fokához mérten dolgoztassanak ki, mi ki nem zárja azt, hogy egyenesen külföldi, angol, francia, német, a czélnak megfelelő ily munkák ne vétessenek fel alapul; de ily esetben a bírálathoz körül egybevetés végett az eredetiek is hozzácsatoltassanak a pályaműhöz; megjegyztetvén egyszersmind, hogy hasonbecsü eredeti mű mégis elsőséget nyer az átdolgozott mű felett.

Egyébiránt *bármely*, ha csak *formai szabálynak is*, *elhanyagolása* elejti a szerzöt a jutalomtól.

Kelt Pesten jan. 30. 1867.

ARANY JÁNOS,

titoknok.

1. A jelszó az...
 2. A jelszó az...
 3. A jelszó az...
 4. A jelszó az...
 5. A jelszó az...
 6. A jelszó az...
 7. A jelszó az...
 8. A jelszó az...
 9. A jelszó az...
 10. A jelszó az...

ARANY JÁNOS

író

A Magyar Tudományos Akadémia

1867. jan. 31-én tartandó

(XXVII-dik)

KÖZÜLÉSÉNEK

t á r g y a i.

1. Elnöki megnyitó beszéd. *B. Eötvös Józseftől.*
  2. Titoknoki jelentés az Akadémia munkásságáról az 1865. dec. 11-i közülés óta.
  3. Emlékbeszéd id. *Bartal György* igazgatósági és tiszteleti tag fölött. *Pauler Tivadar* rendes tagtól.
  4. Az 1866. jún. 9-én Ung megyében Knyahinyán történt meteorkő hullás. Természettudományi értekezés *Szabó József* akad. tagtól.
  5. Jelentés a mostani nagygyűlésen odaitélt jutalmakról, s új pályakérdések kihirdetése.
  6. Elnöki zárszó.
-

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA